

**This is an electronic reprint of the original article.
This reprint *may differ* from the original in pagination and typographic detail.**

Author(s): Piippo, Laura

Title: Ääni on meissä, joka olemme, kun meitä ei ole : Neuromaanin hulluudesta

Year: 2018

Version:

Please cite the original version:

Piippo, L. (2018, 19.3.2018). Ääni on meissä, joka olemme, kun meitä ei ole : Neuromaanin hulluudesta. Finnish Avantgarde and Modernism Network, FAM.
<https://finnishavantgardenetwork.com/2018/03/19/aani-on-meissa-joka-olemmekun-meita-ei-ole-neuromaanin-hulluudesta/>

All material supplied via JYX is protected by copyright and other intellectual property rights, and duplication or sale of all or part of any of the repository collections is not permitted, except that material may be duplicated by you for your research use or educational purposes in electronic or print form. You must obtain permission for any other use. Electronic or print copies may not be offered, whether for sale or otherwise to anyone who is not an authorised user.

Ääni on meissä, joka olemme, kun meitä ei ole – Neuromaatin hulluudesta

Kuva: Jean Dubuffet: *Méle moments*, 1976

Laura Piippo

Jaakko Yli-Juonikkaan neljännen proosateoksen *Neuromaatin* (2012) vastaanotossa valiteltiin romaanin liiallista hulluutta. Lienee siis paikallaan paneutua tuohon hulluuteen hieman lähemmin. Termi ”aikalaishulluus” esiintyy jo Yli-Juonikkaan ensimmäisen julkaistun teoksen – novellikokoelman *Uudet uhkakuvat* (2003) – takakansitekstissä. Termi on luultavasti lainattu **Paavo Haavikon** asiaproosateokselta *Aikalaishulluus. Arvio maan henkisestä tilasta* (1993). Haavikon mukaan

”[h]ulluus on prosessi. Se ei saata olla vaikuttamatta kaikkiin jotka joutuvat sen valtapiiriin. Myös itse hulluus muuttuu. Siitä tulee normaalia”. Uuden normaalin taustalla on historia, jossa ”[t]odellisuus repesi kahteen osaan, siihen jota oli hyödynnettävä ja siihen joka oli unohdettava”.^[1]

Myös *Neuromaani* toimii tämän logiikan pohjalta. Sen poetiikassa hyödynnettävä ja unohdettava vaihtavat alati paikkaa, samalla niiden keskinäinen hierarkia sekoittuu. Teoksen taustaksi asettuvat paitsi kotimainen, mannermainen ja angloamerikkalainen kokeilevan romaanin traditio, myös sivuraiteille ja takasivuille ajettu kirjallisuus: kustantamaton

kirjallisuus, urbaani folklore ja *outsider*-taide.

Aikalaisuus liittyy *Neuromaani*ssa myös myöhäismoderniin kulttuuriseen ja yhteiskunnalliseen tilanteeseen, jota **Deleuze ja Guattari** ovat luonnehtineet metaforisesti ”skitsofreeniseksi” (kreik. *skízo*, ”halkaista”).[2] Romaanin kautta yhteiskuntamme näyttäytyy siis jo lähtökohtaisesti hulluna. Aikalaishulluus kuvaa metaforisesti myös *Neuromaani*n poetiikkaa, eli teosta jäsentäviä luovia periaatteita, ja sen lukijassa synnyttämiä vaikutuksia. Aikalaishulluuden voi määritellä löyhästi kokoelmaksi periaatteita ja diskursseja, jotka jäsentävät olemistamme ja mahdollisuksiamme hahmottaa todellisuutta – ja jotka saattavat toisaalta kääntyä yksilön kokemusmaailmassa hulluudeksi diagnostisessa mielessä.

Hulluus ja skitsofrenia limittyvät teoksessa monella tapaa. Sisällön tasolla *Neuromaani* nivoo yhteen hajoavan mielen kuvausta, neurologista tutkimusta ja tutkimusmaailmaan kätkeytyvää rikollisuutta sekä ihmismielen nurjemmilla puolilla kumpuavaa kuvastoa. Teos pakottaa lukijan arvioimaan uudelleen sekä lukutapaansa että teoksen kierrättämää materiaalia[3]. Kyse ei ole kuitenkaan pelkästään kirjallisesta leikittelystä, vaan *Neuromaani*n poetiikka tuottaa kapinoivaa aikalaisanalyysia kirjallisesta ja kulttuurisesta kontekstistaan ja käsittelemästään hulluudesta siten, että hulluuden tekstuaalisilla ilmenemismuodoilla on yhteys kulttuuriin ja yhteiskuntaan laajemmin.

Jo romaanin avaava englanninkielinen abstrakti kertoo teoksen olevan suomalaisessa neurotiedeinstituutioissa tapahtuneita rikoksia käsittelevä romaanimuodon saanut neuropsykologinen tutkimus. Avainsanoiksi luetellaan ”*neuroscience, forensic psychology, antisocial behavior, defalcation, scientific misconduct, bioethics, rationality of science, fMRI, Finnish cases*”. [4] Kirjan kannessa kirjailijan nimeen liitetään kuvitteellinen titteli ”*Dr Alt Med, M.H.Q.S, G.T.o.t.D.*”. Sen voi yhdistää sekä (vaihtoehto)lääketieteelliseen kontekstiin että absurdiin kaunokirjalliseen perinteeseen, sillä tittelin loppuosa tuo mieleen **Samuel Becketin** *Huomenna hän tulee -näytelmässä* (1949) odotetun Godot’n. Neurotieteisiin taas viitataan alana, joka ”tulee lähivuosina mullistamaan lopullisesti käsityksemme ihmisestä” [5]. Kummankin suhteen odotus jatkuu edelleen.

Absurdiin valoon asetettu neurotieteiden medikaalis-kliininen diskurssi tunkeutuu teokseen heti alussa. Sitä vahvistaa myös äärimmäiseen tarkkuuteen viety rekisteröityjen tavaramerkkien erittely ja toistaminen. Tämä paitsi vahvistaa teoksen teemaa ja tuntua, myös kytkee tekstin suoraan skitsofreniapotilaiden tietoisien pakotettuun puhetapaan.[6]

Muita hulluuteen linkittyviä tyypillisiä kielellisiä piirteitä *Neuromaani*ssa ovat kehää kiertävät tai toisteiset lause- ja virkerakenteet sekä kielen banaalius ja vulgaarius, johon liittyy sosiaalisen stigman kautta häpeää. Neologismit, sekoittuneet metaforat ja hallitsemattomat assosiaatiot ilmentävät hulluutta[7]:

*Sokeeraavia kuvia ja välähdyksiä tietoisuuden alimmista kerroksista – rauniokaupunki, tulipatsas h*riso*tissa, yöllä susilaumaksi muuttuvat mustat k*tajat taloyhtiön pihalla [—] epävakaa mielentila antaa vain 2 vaihtoehtoa: t*kav*semman täy*kä**n p**ku – siirry lukuun 25, tai k*hoamin*n a****r**sä – siirry lukuun 180. Valinta on kieltämättä vaikea ja vaatii sinulta eläytymiskykyä poikkeusyksilön sis. maailmaan. Rohkeutta, ystävä – tulee vain heittäytyä kokemuksen virtaan, etsiä etsijän tielle, k*tkeytyä *hmis**den *h***** (Neuromaani, 77)*

Kotona tuli mieleen, että isän ja äidin voisi kutsua käymään. Hän keitti kahvin ja meni juomaan sen parvekkeelle. Orava kiipesi vastapäisen talon tiiliseinää. Se oli yhtä taitava kuin

kärpänen, paitsi että tuskin pystyisi juoksemaan katossa ylösalaisin. Äkillinen ilo pelotti Viiviä. Miksi tämä talvi on kaikkia aiempia kauniimpi? Käykö kirjoittajakursseilla miehiä? Oravaa ei pysäytä edes tiilimuuri. Olenkohan minä raskaana [—] onkohan äiti raskaana [—] huh, tässä tulee kylmä.⁵²⁶ Illalla voisin kirjoittaa runon turkistani. (Neuromaani, 470)

Kunpa olisimme ymmärtäneet sopia ”erimielisyytemme” vähän aiemmin [—] kun ei vielä ollut myöhäistä [—] niin paljon tärkeää jää sanomatta [—] lapsivakoojista [—] aivojen säteilytyksestä [—] älä soimaa isääsi, hän ei mahda mitään elämänviettinsä armottomuudelle [—] valkoinen ruoho, pakeneva valkoinen hengitys [—] ”taikalamppu” [—] isän valkoinen korva [—] (Neuromaani, 530)

Romaanin hajoava ja analyttistä haltuunottoa vastustava rakenne ja äänten kuulemisen teema tukevat tätä luentaa.

Neurotieteet ja niihin kietoutuvat taloudelliset intressit kiinnittyvät teoksessa psykiatrian historiaan. Neurotieteet pyrkivät tekemään vakavat psykiatriset häiriöt, kuten skitsofrenian, ymmärrettäväksi tutkimalla aivojen kemiaa ja anatomista neuropatologiaa. Neurotieteet ovat luoneet pohjan innostukselle, joka yhdessä psyykenlääkkeiden myynnistä kertyneiden voittojen kanssa on nostanut psykiatrian asemaa tieteiden hierarkiassa. Toisaalta tämä on saanut sivutuotteenaan aikaan vastaliikkeen, joka kritisoi laboratorio-tiedemiesmäistä asennetta hoitoon ja hoidettaviin.[\[8\]](#)

Näiden viitepisteiden kautta *Neuromaania* voidaan lukea eräänlaisena sairaala- tai laboratorioympäristönä [\[9\]](#), jossa kysymys sairaudesta ja terveydestä palautuu korostetusti kysymykseen vallasta. Tässä ympäristöissä valkoinen lääkärintakki antaa käyttäjälleen takittomia yksilöitä suuremman toimintavallan ja -vapauden. Tämä hierarkia kertautuu *Neuromaanissa* myös tieteellisen kielenkäytön tapoihin: neurotieteellisellä jargonilla on hyvin helppo häivyttää näkyvistä tutkimuksen todelliset menetelmät sekä mahdollisuus niiden kriittiseen tarkasteluun.

Tämän kriittisen viitepisteen – ja samalla aikalaishulluuden kolmannen komponentin – kapitalismin ja neurojargonin rinnalle tarjoavat *Neuromaanin* monet hypotekstit. Teoksen laaja viittaus- ja lainausaparaatti ohjaa lukijaa tutustumaan viitattuihin teksteihin. Nopeasti käy ilmi, että *Neuromaanin* materiaalina on käytetty monen muun tekstilajin ohella myös runsaasti erilaisia omakustanteita[\[10\]](#) eli kirjallisuutta, joka ei ole tullut julkiseen levitykseen kirjallisuusinstituution portinvartijoiden, kustannusyhtiöiden tai -toimittajien käsien kautta.

Outsider- tai ITE- kirjallisuus rinnastuu kansainväliseen *outsider*-taiteeseen. Sen juuret ovat psykiatristen sairaaloiden potilastaiteessa, jota on liiallisen leimaavuuden välttämiseksi kutsuttu myös nimellä *art brut* eli raakataide.[\[11\]](#) Tämä yhtymäkohta vahvistaa entisestään lukijan *Neuromaanista* tavoittamia hulluuden konnotaatioita. *Neuromaanin* monista ja monistuvista (ala)viitteistä ja tekijänimistä on mahdollista jäljittää useita kirjoitettavia hahmoja ja heidän kaunokirjallisia teoksiaan. Heidät esitellään neurotieteellisen tutkimuksen harjoittajiksi ja teokset tieteenalaa edustaviksi teksteiksi. Romaanin skitsofreenisen kielen kanssa yhtenevät kielelliset piirteet näyttävät suurelta osin olevan peräisin juuri näistä samaisista lähteistä.

Hulluuden tarkastelun motivaationa ei kuitenkaan ole luokitella tai diagnosoida *Neuromaanissa* kierrätettyjen tekstien tekijöitä. Asetun luennassani kirjailijan[\[12\]](#) kanssa samaan linjaan: kiinnostavaa kirjallisuuden hulluuden rakentumisessa ovat sen kirjalliset

merkit ja luomat, toisin sanoen se sama epäkesko hyödynnettävää ja unohdettavaa sekoittava poetiikka, jota *Neuromaanikin* toistaa ja varioi. *Art brut* -käsitteen isä, ranskalainen taiteilija **Jean Dubuffet** on myös huomauttanut, etteivät tätä tyyliä edustaneiden taiteilijain piirteet suinkaan olleet yksinomaan psykiatristen potilaiden taiteelle tyypillisiä.[\[13\]](#)

Outsider-kirjallisuudeksi tunnistettavilla lähdeteksteillä on kuitenkin merkittävä vaikutus *Neuromaanin* poetiikkaan ja aikalaishulluuteen liittyvään merkityksenmuodostukseen. Neurologian, medikalisaation ja tautiluokitusten kliininen kieli ja määrittelyvalta asettuvat kyseenalaisiksi kun ne yhdistetään petoksen, rikoksen, pseudotieteiden ja skitsofreenisen kielen tuottamiin affektioihin. Taustalla on postmodernismille tyypillinen kirjallisuuskäsitys[\[14\]](#), jossa tekstin merkitys ei enää palaudu tekijäänsä tai tekijöihinsä, vaan syntyy – näissä tekstiesimerkeissä erittäin – heterogeenisen tekstimateriaalin yhteenliittymistä, jotka tekevät lukijan kiusalliseksi merkitysten paikantuneisuudesta ja lähtökohtaisesta moniäänisyydestä.

Millaiseen kulmaan lukija sitten asettuu *Neuromaanin* hulluuden moninaisuudessa? Hulluus ei *Neuromaanissa* palaudu yksin esimerkiksi henkilöhaamoon tai –hahmoin, vaan myös teoksen poetiikkaan eli tekstiin itseensä. Kerronnan rakenteet hakevatkin usein rajojaan mielen harmailta alueilta ja murroksista.[\[15\]](#) **Sianne Ngain** mukaan tekstin ”sävy” tai ”tunnelma” – tässä yhteydessä aikalaishulluus – on suoraan tekstin ominaisuus, joka tuottuu sen kompositiosta ja rakenteesta, ja tulee eletyksi todeksi lukevan yleisön affektioissa.[\[16\]](#) Toisin sanoen sävy ei synny yksittäisistä piirteistä vaan eri osien summana ja lukijan kannalta kokonaisvaltaisena kokemuksena. *Neuromaanin* asettaa lukijansa kokijan asemaan ja pakottaa etenemään ja etsimään yhteyksiä tavalla, joka pakenee tavanomaista terveeksi nimettyä arkijärkeä, ja jonka sävy on lukijalle usein epämurkava.

Tämä yhdistelmä tuo hulluuden lähelle lukijaa, mutta korostaa samalla sen luonnetta yksilön rajat ylittävänä ilmiönä. Keskiöön nousee sairauden tragedian ohella rajojen nimeämisen, määrittelyyn ja hierarkioihin kytkeytyvä valta. Teoksen poetiikassa hulluuden rihmastot leviävät ja risteytyvät, ja asettavat kyseenalaiseksi tietyille diskursseille annetun määrittelyvallan hulluuden toiseuteen. Tästä huolimatta, tai ennemminkin tästä johtuen *Neuromaanin* kuitenkin näyttää hulluuden olevan ei ulko- vaan sisäpuolella, jo valmiiksi läsnä luennassa ja ympäröivään yhteiskuntaan asettumisessa: meissä, joka olemme, kun meitä ei ole.

(Laajempi versio tekstistä ilmestyy myöhemmin tänä vuonna artikkelikokoelmassa *Kerrottu, koettu, kuviteltu hulluus. Mielenterveys, -sairaus ja -hoito kulttuurisina kysymyksinä.*)

Kirjallisuus

Covington et al. (2005) “Schizophrenia and the structure of language: The linguist’s view.” *Schizophrenia Research* 77.

URL <http://ai1.ai.uga.edu/caspr/litreviewSR-published.pdf>

Deleuze, Gilles (1979) ”The Schizophrenic and Language: Surface and Depth in Lewis Carroll and Antonin Artaud”. Teoksessa *Textual Strategies. Perspectives in Post-Structuralist Criticism*. New York: Cornell University Press.

Deleuze, Gilles & Guattari, Felix (1992) Rihmasto. Johdanto. Suom. Jussi Vähämäki. (Rhizome, 1980.) Teoksessa *Autioma: Kirjoituksia vuosilta 1967–1986*. Suomennoksen toim. Jussi Kotkavirta, Keijo Rahkonen ja Jussi Vähämäki. Helsinki: Gaudeamus.

Deleuze, Gilles & Guattari, Félix. (2005) *Anti-Oidipus: Kapitalismi ja skitsofrenia*. Suom. Tapani Kilpeläinen ja Tutkijaliitto (*Capitalisme et schizophrénie: L'anti-Œdipe*, 1972.). Paradeigma-sarja. Helsinki: Tutkijaliitto.

Haveri, Minna (2016) ”ITE-taiteen hauska brändi.” teoksessa Seppo Knuuttila, Pekka Hakamies ja Elina Lampela (toim.) *Huumorin skaalat. Esitys, tyyli, tarkoitus*. Kalevalaseuran vuosikirja 94. Helsinki: SKS. 108–124.

Helle, Anna (2009) *Jäljet sanoissa. Jälkistrukturalistisen kirjallisuuskäsityksen tulo 1980-luvun Suomeen*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Jameson, Fredrick (1983) Postmodernism and Consumer Society. Teoksessa Peter Brooker (toim.) *Modernism/Postmodernism*. New York: Longman. 163–179.

Joensuu, Juri (2010) Laboratorio – kirjallisten kokeilemisten käsitehistoriaa. *Nuori Voima*, 2010 (5), 2–5.

Kähmi, Karoliina (2015) ”Kirjoittaminen on tie minuun, minusta sinuun” Ryhmämuotoinen kirjoittaminen ja metaforien merkitys psykoosia sairastavien kirjallisuusterapiassa. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Ngai, Sianne (200) *Ugly feelings*. Harvard University Press, Boston.

Shorter, Edward (2006) *Psykiatrian historia*. Suom. Eila Salomaa. (*A History of Psychiatry; From the Era of the Asylum to the Age of Prozac*, 1997). Helsinki: Mielenterveyden keskusliitto.

Yli-Juonikas, Jaakko (2015) ”Kansallista ITE-tutkiskelua”. *Kiiltomato*.
URL: <http://www.kiiltomato.net/kansallista-ite-tutkiskelua/>

Zunshine, Lisa (2006) *Why We Read Fiction: Theory of Mind and the Novel*. Ohio State University Press.

Viittaukset:

[1] 1993, 5, 111

[2] Deleuze & Guattari 2005, Jameson 1983

[3] vrt. Deleuze & Guattari 1992, 23–24

[4] *Neuromaani*, 7

[5] *Neuromaani*, 591

[6] Covington et al. 2005, 88

[7] vrt. Deleuze 1979, 28–29; Kähmi 2015, 85

[8] Shorter 2005, 307–320

[9] vrt. Joensuu 2010, 2

[10] ks. myös Yli-Juonikas 2015

[11] Haveri 2016, 113

[12] Yli-Juonikas 2015

[13] Haveri 2016, 113

[14] vrt. Helle 2009, 238

[15] Zunshine 2006, 54–57

[16] 2005, 28–29